

PERIPLU SENTIMENTAL PRIN ISTORIA TEATRULUI BUCUREȘTEAN

Duduța Olian

Subiectul acestui articol este amplu și greu pentru puținătatea puterilor și priceperii mele. Voi fi sinceră și sper că o parte din martorii acelor vremuri vor fi de acord cu mine.

Aș putea începe cu anul 1932. Aveam cinci ani pe-atunci. De la această vârstă am devenit o pasionată spectatoare. La dezvoltarea acestei pasiuni a contribuit familia. Eram dusă săptămânal la cinema și, mai târziu, la teatrul pentru copii. Am văzut filme cu actori extraordinari, pe care și astăzi îi revăd cu aceeași mare plăcere: Charles Chaplin, Pat și Patachon, Stan și Bran, la care râdeam cu lacrimi. Mă încântau fetița minune, Shirley Temple, cu bucele ei bogate și gropițele în obraz, Sonja Henje (fostă campioană mondială la patinaj artistic, în 1928) dansând pe gheață, seriile de filme cu Tarzan, rățoiul Donald și Mickey Mouse - personajele lui Walt Disney, Betty Boop (Max Fleicher), ciocănitorea Woody (Walter Lantz), toate reale capodopere. Pe vremea aceea, învățam alfabetul pe tăbliță de piatră și ascultam voci misterioase la radio-ul cu galenă. Crescând și învățând, am trecut repede la filmul pentru adulți. N-am scăpat nici un film cu divina Greta Garbo, cu Charles Boyer, Clark Gable, Yvonne Printemps, Pierre Fresnay, Mae West și alte vedete.

Filmul sonor se introdusese în București în anul 1929, la cinematograful „Trionn”, de pe bulevardul Elisabeta. În București existau foarte multe cinematografe. Fiecare cartier avea săli de cinema. Bulevardul Elisabeta era numit „Hollywood-ul Capitalei”. Biletele erau ieftine și filmul „rula” toată ziua, cu scurte pauze în care vânzători ambulănți, cu tăvițe atârinate de gât, ofereau covrigi, semințe, bomboane, acadele, bigi-bigi, siropuri. Se putea intra în timpul filmului – o plasatoare cu o lanternă ne conducea la locuri. O dată intrați, puteam vedea filmul de câte ori doream. Dacă pelicula se rupea - ceea ce se întâmpla destul de des – începeau fluierăturile și tropăitul din picioare. După ultimul spectacol, seara, târziu, spectatorii călcau pe un covor de coji de semințe.

Deși foarte mică, în mintea mea rămăsese întipărit numele lui Leonard. Cu toate că murise din anul 1928, încă se mai pronunța numele lui cu admirație. Cântărețul de operetă Leonard, mort la numai patruzeci și doi de ani, celebru în țară și peste hotare, a fost condus pe ultimul drum de toți bucureștenii și acoperit cu un strat imens de flori. Bustul său, realizat de Oscar Han, a fost așezat pe șoseaua Kiseleff, în anul 1932. Astăzi vedem numai un soclu...

Școala ne ducea în grup la Teatrul Național, unde pășeam cu sfială și admirație și ascultam cu sufletul la gură tiradele din piesele clasice.

Înainte de a pătrunde în miezul subiectului, aș vrea să deschid o paranteză și să ne amintim că Europa răsăriteană a cunoscut, în timp, o dezvoltare culturală extraordinară: Shakespeare, Byron, Corneille, Racine, Molière, Voltaire, Rousseau, Beaumarchais,

Schiller, Goethe, Goldoni, Bach, Beethoven, Mozart, Chopin etc. - lista artiștilor vest-europeni e impresionantă și cuprinde nume copleșitoare.

Peisajul cultural românesc era pustiu și cauza o știți: opresiunea otomană. După revoluția de la 1848, contactul tinerilor cu viața culturală occidentală - tinerii erau trimiși la studii acolo – a contribuit la schimbarea fundamentală a întregului peisaj. Sigur, a existat o perioadă de tranziție, cu hopuri, cu dări înapoi, dar mersul înainte nu l-a putut opri nimeni. Evenimentele de după 1848 au ajutat la nașterea teatrului românesc.

În teatru, rolul important l-a avut Dinicu Golescu, marele boier bogat și cult, călătorit prin străinătate, condus de sentimente de dragoste pentru popor și care și-a împletit atât destrâns viața și rosturile (împreună cu familia sa) cu viața și rosturile societății românești în curs de aproape un veac. El a dat primul semnal necesității înființării unui teatru în limba română. Din nefericire, ciuma l-a răpus pe Dinicu Golescu, producând teatrului românesc o sincopă.

Teatrul în limba română cultă, în Muntenia, s-a născut în București, la mănăstirea Sf.Sava. Gheorghe Lazăr, ajutat de elevii lui, în frunte cu I.Heliade Rădulescu, au organizat o serie de spectacole. Sf.Sava se afla pe locul ocupat astăzi de o aripă a Universității și de statuia lui Mihai Viteazul.

Până atunci, manifestările teatrale aveau un caracter popular.

Un local de teatru a existat în București, prin anii 1783-84, o sală „foarte drăguță, clădită repede”, dar nu se mai știe unde a existat această sală. Aici s-a jucat în limba germană.

Primul teatru permanent a luat ființă în 1818, la inițiativa domniței Ralu. În piața ”Cișmeaua Roșie”, în mahalaua numită la început Popa Dârvaș, iar mai târziu Biserica Albă, cam la colțul, azi, cu Calea Victoriei, în fundul unei grădini cu vegetație bogată, a fost clădit teatrul, din chirpici, căptușit cu postav roșu și luminat cu lumânări de seu. Aici se jucau piese în limba greacă, germană și română (traduceri). La 7 februarie 1825, a fost mistuit de flăcări.

Pe Calea Victoriei, la nr. 194, la casa Facca (Costache Facca scriitor, dregător la curțile domnești) s-a jucat pentru prima oară în anul 1833-35, piesa românească „Comodia vremii”. Autorul, C. Facca, satirizează galomania. Este inspirată de piesa „Prețioasele ridicole” de Molière și publicată postum, sub titlul „Franțuzitele”, în 1860.

În 1831 s-a înființat Societatea Filarmonică (oficial, în 1833), sub conducerea lui I.Heliade Rădulescu, profesor fiind marele actor Ion Aristia. (Se povestește că, atunci când juca, Aristia puneă atâta patimă în interpretare, încât femeile leșinau în sală). Premiera s-a jucat la teatrul Momulo (sau Momolo), cu piesa „Mohamed”, de Voltaire, tradusă de I.H.Rădulescu. Teatrul Momolo a fost construit din paiantă, în fundul unei curți, cam la intersecția străzii Academiei cu str.Edgar Quinet, de birtașul Momulo. Teatrul a trăit cam treizeci de ani, rezistând concurenței teatrelor Rașca și Bossel, ce se aflau în apropiere.

Societatea Filarmonică era un fel de Conservator, unde tinerii erau învățați să joace teatru și să-și perfecționeze dicția. Spectacolele lor erau foarte gustate de public. În 1838, Societatea Filarmonică și-a încetat activitatea, nemaifiind susținută de oficialități.

După desființarea Societății Filarmonice, fel de fel de trupe străine, cântăreți, gimnaști, invadaseră Bucureștii. Teatrul românesc era o amintire. Incendiul din 1824 a mistuit o bună parte a Bucureștilor, când Teatrul cel Mare începea să fie construit. Un

cutremur devastator, în 1838, ierni grele, inundații, molime, toate aceste nenorociri care se abăteau asupra Capitalei, au împiedicat dezvoltarea culturală a orașului.

Inaugurarea Teatrului cel Mare are loc în seara zilei de 31 decembrie 1852. Teatrul, construit după planurile arhitectului vienez A.Heft - o miniatură a teatrului Scala din Milano - uimea prin luxul, strălucirea, eleganța lui. Înzestrat cu aparatură de ultimă oră, din străinătate, avea - și pot să confirm acest lucru, pentru că am văzut multe spectacole în acest teatru, - cea mai bună acustică din lume. Pe parcurs i s-au adus unele modificări, s-a introdus lumina electrică. Aici au evoluat gloriile teatrului românesc: Nottara, Iancu Brezeanu, Aristide Demetriade, Aristizza Romanescu, Marioara Voiculescu și alții.

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX aveau să aducă înflorirea teatrului românesc și așezarea lui în rândul marilor teatre ale lumii.

Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, înfăptuirea României Mari, toate acestea au contribuit și la dezvoltarea teatrului românesc.

Tinerii au fost trimiși cu burse, la studii, în străinătate, au învățat atât de bine și au dat dovadă de un talent ieșit din comun, încât au ajuns să joace pe scenele Parisului: Yonel, Nizan, Marioara Ventura, Alice Cocea, Eduard de Max, Aġepsina Macri, Jenny Holt, Al.Mihalescu, Luca Gridu, Jenică Atanasiu, Elvira Popescu și alții. De Max ajunsese primsocietar al Comediei Franceze; Elvira Popescu a avut la picioarele ei Orașul Lumină, timp de o jumătate de secol.

Teatrul Bossel se afla pe Calea Victoriei, peste drum de Teatrul Național. La Teatrul Bossel, la 10 februarie 1867, are loc premiera piesei „Răzvan și Vidra” de B.P.Hasdeu, cu Mihail și Matilda Pascaly în rolurile principale.

După 1871, în Piața Constantin Vodă s-a instalat Circul Hutterman, apoi Circul Suhr, până în 1877, când apare aici un teatru popular, „Alcazar”, pe locul Palatului Poștelor.

La 15 septembrie 1929, are loc inaugurarea Teatrului „Maria Ventura”, cu piesa „Lupii de aramă”, de Adrian Maniu. La 4 octombrie, în același an, se inaugurează Studioul Teatrului Național, cu piesa „Mușcata din fereastră”, de Victor Ion Popa. La 7 noiembrie 1929 este inaugurat, cu mult fast, localul Ligii Culturale, din bulevardul Schitu Măgureanu, pe un teren donat de Primărie, la inițiativa marelui cărturar Nicolae Iorga. Aici, în doi ani, s-au jucat 540 de spectacole. Mai târziu, devine „Teatrul Lucia Sturza Bulandra”, sau „Municipal”.

Compania Bulandra a luat naștere în anul 1914 și a rezistat până la naționalizare, jucând doisprezece ani în teatrul din pasajul Comedia, unsprezece ani la Teatrul „Regina Maria”, de pe Chei, și apoi la sala „Municipal”. Naționalizarea teatrelor a năruit companiile Bulandra, Maximilian, Storin.

Ar trebui să se știe că teatrele particulare erau de două feluri: companii teatrale care adunau în jurul unui nucleu de mare valoare alte personalități mari, artistice, și aveau ca scop alegerea cu grijă a repertoriilor și realizarea spectacolelor la cel mai înalt nivel artistic și teatrele comerciale care nu urmăreau decât profitul comercial, în dauna calității artistice. Au existat companiile Millo, Pascaly, Davila, apoi, timp de peste două decenii, compania soților Bulandra cu asociații de mai târziu, Manolescu, Maximilian, Storin, Iancovescu și alții. Apoi, trupele formate în diferite perioade, de Ion Manolescu, Mișu Fottino-tatăl, Compania Birlic, formația Radu Beligan, Marcel Anghelescu, Nora Piacentini, cea a

Teatrului Nostru, cu Dina Cocea, Tanzi Cocea, Fory Etterle, cazul Teatrului Mic condus de Eugenia Zaharia și George Calboreanu, Teatrul Sărindar, condus de Maria Filotti - Tudor Mușatescu, etc. Averele lor erau munca până la epuizare și prestigiul actorilor.

Mai multe săli de teatru au purtat numele de „Modern”: o sală mică, din spatele Băncii Naționale, lângă str.Doamnei, proprietatea unei bănci, tot „Modern” s-a numit o sală de sub Cercul Militar, avariata de bombardament și pe care regizorul Ion Aurel Maican și actorul Ion Iancovescu, îndatorându-se, o transformă într-o foarte cochetă sală de teatru. Tot „Modern”, numită de Ion Iancovescu - sala de pe str.Sărindar. Această sală s-a numit: „Alhambra”, „Fantazio”, „Modern”, „Teatrul Sărindar”, „Maria Filotti” și acum – „Teatrul Mic”. Teatrul „Savoy” s-a numit „Rio” și așa mai departe. De fapt, fiecare director de teatru schimba denumirea sălii.

Celebra Grădina Oteteleșeanu a dispărut în anul 1933, odată cu construirea Palatului Telefoanelor. Terasa Oteteleșeanu a fost immortalizată de pictorii Iosif Iser și Camil Ressu, acesta din urmă înfățișând și portrete ale unor intelectuali din vremea sa.

Pe strada Academiei au existat Teatrul Atlantic și multe grădini de vară, printre care Grădina Blanduziei și celebra Grădina Cărăbuș, a lui Constantin Tănase, care avea cea mai mare scenă din București.

În Piața Palatului, între Atheneul Român și Biblioteca Centrală, a existat un cinematograful „Regal”, cu o sală prăpădită; Ion Iancovescu, îndatorându-se la bănci, o transformă într-o foarte cochetă sală unde a jucat împreună cu Elvira Popescu. Teatrul s-a numit „Teatrul Mic”. După doi ani, contractul de închiriere expirând, proprietarii închiriază sala companiei Mișu Fotino-tatăl – Tanzi Cutava-Barozi. Când Palatul Regal s-a extins, sala a fost demolată, împreună cu alte clădiri din jur.

Pe bulevardul Elisabeta, vis-à-vis de cinematograful „Capitol”, se afla teatrul „Eforie”. În decembrie 1937, în timpul spectacolului de revistă „Poftă bună la Tănase”, izbucnește un incendiu și sala este mistuită deflăcări. Tot în această clădire, la etaj, într-un fost cabaret, „Vox”, ia naștere „Teatrul Vesel” - compania Birlic - Tudor Mușatescu. După ieșirea la pensie a lui Birlic, acesta devine director al Teatrului „Colorado” – o sală foarte mică, la subsolul blocului de lângă Biserica Rusă. Sala era atât de mică, încât actorii stăteau nas în nas cu spectatorii, iar de la balcon nu se vedea mai nimic.

O stradă de pe Cheiul Dâmboviței se numește și astăzi „Grădina cu cai”. Acolo a existat o grădină de vară unde se dădeau spectacole, grădina ce avea și călușei.

În stagiunea 1940-41, Tudor Mușatescu pleacă de la Teatrul Maria Filotti și înființează Teatrul Tudor Mușatescu, împreună cu Ion Aurel Maican, pe str.Lipscani (astăzi, Teatrul „Rapsodia”).

Teatrul evreiesc din București a fost înființat în anul 1876, datorită lui Avram Goldfaden. Clădirea i-a fost dăruită de dr.Juliu Barasch, de aceea teatrul s-a numit „Barașeum”. Din 1948, teatrul senumțește „TES”. Are și un mic muzeu, în str.Mămulari, la nr.3, în incinta Sinagogii „Unirea Sfântă”.

Gngore Vashu-Biric vazut de Alexandru Oltan

Cinematografele „Marna” și „Marconi”, de pe Calea Griviței prezentau, în pauze, spectacole de revistă de un gust îndoielnic. Marele actor Al.Giugaru și-a început activitatea în trupa de la Marna. În sălile „Marna”, „Marconi” și „Volta-Buzești” jucau actori din centrul Capitalei, când sălile lor erau distruse de incendii, cutremure sau bombardamente.

actrița Lucia Sturza Bulandra
în viziunea pictorului Corneliu Baba

Am fost o spectatoare pătimasă. Vedeam mult și de toate. Aveam perioade când vedeam câte două, trei spectacole pe zi, cu un covrig în buzunar. Frecventam sălile de cinema, teatru, operă, concerte. Pot să mă consider fericită că am trăit în perioada „Monștrilor sacri”. A existat un grup de actori, o pleiadă de uriași ai artei scenice. Mulți și uriași, copleșitori. Într-o piesă puteau fi văzuți trei sau patru „Monștri sacri”. Toți, pe lângă uriașul talent cu care erau înzestrați, erau conduși de o pasiune pentru profesie, atât de puternică, încât sacrificau totul: sănătate, viață personală, avere. Mulți renunțau la locul cald și sigur din Teatrul Național, pentru a se asocia, a crea teatre noi, cu repertorii interesante, care să conțină mari piese din dramaturgia universală și națională, dar riscând mereu să rămână muritori de foame.

Cine erau acești „Monștri sacri”? Lucia Sturza-Bulandra, Toni Bulandra, Marioara Voiculescu, Ion Manolescu, Elvira Popescu, Maria Ventura, Storin, Maximilian, George Vraca, Iancovescu etc. Unii dintre ei, profesori la Conservator, au crescut generații întregi de oameni de teatru, care au strălucit în spectacole alături de dascălii lor: Maria Botta, Mihai Popescu, Emil Botta, Aura Buzescu, Ion Vova, Tanzi Cocea, Eliza Petrăchescu, Ion Finteșteanu, Grigore Vasiliu-Birlic, Ion Lucian, Radu Beligan, Marcel Anghelescu, Lili Popovici, Al.Giugaru, Ion Manu, Eugenia Popovici, Sonia Cluceru, Fori Etterle, soții Timică, Dan Nasta, Liviu Ciulei, Jules Cazaban, Clody Bertola și mulți alții care au asigurat continuitatea, menținând nivelul teatrului la cotele cele mai înalte. Lor le datorăm saltul imens făcut de teatrul românesc.

Criza economico-financiară externă a lovit și sistemul bancar din România. În vara anului 1931, va da faliment Banca Generală, urmată de Banca Bercovici, iar în toamnă, dă faliment Banca Marmorosh-Blank, cu toate că se credea că este cea mai sigură bancă. Criza economică a durat ani de-a rândul și bine înțeles, a avut repercusiuni asupra vieții culturale a țării întregi. Multe teatre își dăduseră duhul iar actorii, șomeri, plini de datorii, flămânzi, își vindeau primăvara paltoanele, pentru a avea ce mânca până în toamnă, când sperau să găsească un angajament. Singurele teatre care au rezistat cu greu, plătind salariile, au fost: Teatrul Național, Teatrul Bulandra, Teatrul Maria Ventura și Cărașul lui C.Tănase.

În 1938, în București, industria cunoaște o mare dezvoltare: industria metalurgică, a pielăriei, a încălțăminteii, industria alimentară. Se ajunsese la un venit național de 94 de

actrița Maria Ventura
în viziunea pictorului Theodor Pallady

dolari pe cap de locuitor. Imediat, viața teatrală a reînceput să înflorească. Teatrele au răsărit ca ciupercile după ploaie. Fiecare grădină sau maidan era repede transformat în grădină de spectacol, iar cinematografele, cafenelele - în săli de teatru. Trupele de actori se formau și se desfaceau cu repeziciune uimitoare. Era mare nevoie de piese noi și autorii dramaticei nu mai pridideau traducând ori scriind noutăți.

Cutremurul catastrofal din noaptea de 9-10 noiembrie 1940, cu epicentrul în Vrancea, a produs mari pagube orașului. La cinematograful Carlton, rula, în perioada aceea, filmul „La răscruce de vânturi”, cu Merle Oberon și Lawrence Olivier. Cutremurul s-a produs în timpul nopții, când sala era goală, altfel numărul victimelor ar fi fost mult mai mare. Blocul cu multe etaje s-a transformat într-un morman de moloz amestecat cu trupurile locatarilor surprinși în timpul somnului. Clădirea Teatrului Național a fost și ea avariată.

Actorul Tony Bulandra

Cutremurul a provocat și năruirea companiei Bulandra-Maximilian-Storin, de la Teatrul Regina Maria, de pe Chei, care a fost evacuată, locul ei fiind luat de Opera Română, a cărei sală fusese distrusă. Compania Bulandra, după ce, cu mijloace proprii, îndatorându-se la bănci, renovase în întregime clădirea Tirului, de pe cheiul Dâmboviței, după unsprezece ani de activitate, s-au trezit în stradă. După ce au jucat, un timp, la Teatrul Modern (în spatele Băncii Naționale – o sală mică, improprie), cei patru au devenit salariați la Teatrul Municipal. Noua sală era mică și inestetică, scena și cabinetele erau lipsite de cel mai elementar confort. Repertoriul oscila între vodevil, dramă și operetă. Tony Bulandra era bolnav. S-a stins în 1943, mândrit de cele întâmplute.

Climatul tulbure ce a urmat anului 1941 s-a reflectat și în viața artistică a țării. Războiul izbucnit în Europa făcea viața noastră din ce în ce mai grea: frig, foamete, inflație: actori care nu mai aveau voie să joace, autori care nu mai puteau semna piesele (M.Sebastian).

La „Alhambra”, devenit din teatru de revistă, teatru de operetă, cânta Ion Dacian, „Vânt de primăvară”. Pe străzi -razii, razii și întuneric... La Teatrul Național se putea vedea „Din jale se întrupează Electra”, de Eugene O’Neil, iar la Revistă, „Răpirea Giocondei”. Teatrul „Maria Filotti” juca „Frumoasa aventură”, „Banii nu fac două parale” și „Secretara tati”, comedie muzicală de Puiu Maximilian.

1944. Război. Bombardamentul anglo-american din 4 aprilie a surprins pe toată lumea. Peste tot, mormane de moloz, cadavre, tramvaie răsturnate, fiare contorsionate, oameni înspăimântați, alergând de colo-colo. În 22, 28 și 31 iulie, au urmat alte bombardamente la fel de distrugătoare. Toate activitățile culturale au fost întrerupte. Toate bunurile și aparatura Teatrului Național au fost evacuate la Curtea de Argeș și la motelul „Furnica” din Sinaia. Unii actori erau pe front, alții - refugiați. În timpul unui bombardament, este rănit și moare actorul Vasile Vasilache. Pe strada unde locuiam, era săpat un șanț acoperit cu scânduri și un strat de pământ. În acest șanț ne refugiam. Astfel de adăposturi antiaeriene existau în Bucușți în parcuri, pe maidane.

Bombardamentele naziste, de la sfârșitul războiului, au distrus complet Teatrul Național, teatrul „Maria Filotti” care abia fusese renovat și alte clădiri importante.

Teatrul Național a fost nevoit să-și continue activitatea în alte săli: sala „Studio” din Piața Amzei, teatrul „Comedia”, liceul „Sf.Sava”, liceul „Matei Basarab” și, mai târziu, la teatrul „Modern” de la Cercul Militar.

În 1945, moare constantin Tănase și, cu el și faima teatrului de revistă.

Teatrele o duceau foarte greu. În anul 1947, Capitala avea aproape 20 de teatre, la o populație de sub un milion de locuitori. Inflația creștea, epidemia de tifos făcea ravagii, în urma inundațiilor, orașul era sub apă. Bieții actori alergau de la un teatru la altul, în speranța găsirii unui angajament.

La începutul lunii aprilie, 1947, are loc un eveniment: premiera piesei „Seringa”, de Tudor Arghezi, piesă aplaudată și fluierată, în același timp.

În august 1947, s-a pus în aplicare ceea ce s-a numit stabilizarea monetară. Tot în 1947, au fost naționalizate teatrele. Un grup restrâns de actori a fost angajat la Teatrul Național.

Alt grup de actori de la Teatrul Odeon, al lui Ciulei-senior, a fost preluat de Teatrul Municipal, care a rămas. După zece ani de activitate, Teatrul „Maria Filotti” își încetează activitatea cu piesa lui Tudor Mușatescu „A murit Bubi”.

Vlădoianu, directorul teatrului de operetă „Alhambra”, se sinucide în apartamentul său, din cauza falimentului.

Teatrul „Victoria”, al companiei Leny Caler - George Vraca, de la Cercul Militar, este desființat și el, după o viață scurtă.

Teatrul Armatei primește sălile Odeon, devenite „Teatrul Nottara”, sala de pe str.13 Septembrie, unde a funcționat teatrul lui Victor Ion Popa și sălile Cercului Militar.

„Teatrul Nostru”, de sub conducerea Dinei Cocea, este închis; „Teatrul Mic” al Eugeniei Zaharia este transformat în sală de ședințe; Teatrul Atheneului, condus de Puia Ionescu, e transformat în sală de cursuri a Conservatorului de Artă Dramatică etc.

Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică, din Piața Amzei, este restructurat; prof.Mihail Jora este înlăturat, Ion Manolescu, Maria Filotti, Marioara Voiculescu, Alice Voinescu sunt siliți să-și abandoneze catedrele. Distinsa profesoară Alice Voinescu, școlită pe la universități occidentale, a plecat cu scandal...”Afară cu tine, babă mistică!”

Marioara Voiculescu, în plină forță creatoare, părăsește definitiv scena, declarând „Pâine de la comuniști, nu mănânc!”...A trăit până la vârsta de nouăzeci și doi de ani, dorită de colegii și spectatorii care o adora, refuzând toate invitațiile.

După o perioadă de nesiguranță, uimire, derută, viața a intrat într-un fel de „normalitate”. Repertoriile se „îmbogățeau” cu piese sovietice, controlate cu grijă „părintească” de consilieri de „afară”; piese din repertoriul clasic ciopârțite, premiere amânate sau interzise, texte schimbate chiar cu câteva ore înainte de premieră. S-a interzis spectacolul „Revizorul” de Gogol, în regia lui Lucian Pintilie, imediat după premieră. Actorii puteau fi văzuți făcând muncă voluntară pe șantierul de la A.P.A.C.A., sau făcând instructaj artistic în fabrici și uzine, dar au luptat din răsuputeri pentru introducerea în repertorii a pieselor de calitate și pentru montarea lor cu cele mai bune distribuții.

În momente de „relaxare” politică am văzut pe scenele din București piese de Eugen Ionescu, Slavomir Mrazek, Samuel Beckett, Jean Anouilh, William Saroyan, Arthur Miller și altele. Au apărut pe afișe piese de Ion Băieșu, Marin Sorescu, Horia Lovinescu etc.

Clădirea Teatrului de Operă și Balet a fost construită după planurile arhitectului Octav Doicescu, în anul 1953. La ultimul etaj există un prețios muzeu al Operei, datorat regretatului scriitor și muzeograf George Ionașcu. În parcul din fața Operei Române pot fi văzute statuia lui George Enescu, semnată de Ion Jalea și bustul lui George Ștefănescu, întemeietorul Operei Române. Urcând una din scările de marmură ale Operei, la ultimul etaj, găsim muzeul foarte frumos aranjat, într-o sală mare. Poate fi vizitat cu o jumătate de oră înainte de începerea spectacolului și în pauze. În vitrine sunt expuse costume, afișe, documente, recuzită, care au aparținut slujitorilor Operei. Mai pot fi admirate sculpturi și picturi: bustul lui George Enescu, în bronz (sculptură a lui I.Dimitriu-Bârlad, 1919), bustul Elenei Teodorini, în marmură (autor C.Bălăcescu, 1901), portretul în bornz al lui D.Popovici Bayreuth (sculptor: Veturia Ilica, 1965), tenorul Dimitrie Onofrei (portret în ulei), Dimitrie Băltățescu în rolul Duceului de Mantua (pictură în ulei) și altele – obiecte adunate cu mîgală, dragoste, dăruire și chiar sacrificiu.

Realizarea noului edificiu al Teatrului Național a durat trei ani. Între anii 1967-1970, un grup de arhitecți, condus de Horia Marcu, realizează noua clădire, cu trei săli: una de 1000 de locuri, alta cu 400 de locuri - cu trei versiuni italiană, elisabetană și rondă - și o a treia, Atelier, la subsol, cu 250 de locuri. Exteriorul, cam ciudat, bucureștenii mai glumeți îl asemănau cu o pălărie mexicană peste o bucată de cașcaval. În interior, putem vedea o mare risipă de spațiu, marmură multă, candelabre uriașe, minunate tapiserii. Din păcate, acustica nu este prea bună. Mai târziu, apre sala Amfiteatru; cochetă, mică, modernă - această sală îmi place foarte mult. Una din săli a fost cedată Operei, după demolarea Teatului Regina Maria, de pe cheiul Dâmboviței. Nu demult, Teatrul de Operetă a suferit un incendiu.

De câte ori trec pe Calea Victoriei și văd că pe locul vechiului Teatru Național se construiește un bloc, simt o puternică strângere de inimă...

Muzeul Teatrului Național a fost înființat cu sprijinul lui Liviu Rebreanu, la 10 septembrie 1942. Exponatele au fost adunate, la vremea aceea, cu multă trudă și pasiune, de actorul George Franga, iar după decesul acestuia, acțiunea a fost continuată de alți împătimiți ai teatrului. Muzeul a existat, la început, pe str.Câmpineanu, până la distrugerea Teatrului Național de bombardamentul nazist din 1944, când obiectele au fost adăpostite și apoi expuse la Liceul Sf. Sava, unde teatrul și-a continuat activitatea, iar în actualul sediu a fost mutat în anul 1975. Vizitatorii vor fi mult timp urmăriți de frumusețea costumului lui Grigore Manolescu în rolul Hamlet, rol pe care l-a interpretat magistral. Mai sunt expuse rochii purtate de mari actrițe ale scenei românești. Sunt expuse și pot fi admirate busturile lui Iancu Brezeanu, C.Nottara și Victor Eftimiu (sculptor Dimitrie Paciurea) și Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Aristide Demetriade, (ambele portrete sculptate de C.Medrea), I.H.Rădulescu și B.P.Hasdeu (sculptor Oscar Han). Lucrări de mare forță și expresivitate. Portrete de Camil Ressu, înfățișând pe Agepsina Macri Eftimiu, Marioara Zimniceanu, Iancu Brezeanu, Marioara Ventura pictată de Iosif Iser, Aura Buzescu pictată de Molda Ulmu. Ce întâlnire fericită între mari plasticieni și mari actori, dramaturgi! Dl. Ionuț Niculescu, istoric, a avut amabilitatea să mă introducă în atmosfera acestui misterios lăcaș,

să-mi vorbească despre manuscrisele pieselor „Titanic Vals” de Tudor Mușatescu, „Vlaicu Vodă” de Al.Davila, „Ovidiu” de V.Aleksandri - dedicat reginei Elisabeta (Carmen Silva), - de manuscrisul „Micul îndreptar de teatru” de V.I.Popa.

Colectivul Teatrului Național a făcut un turneu la Paris, în anul 1956 și a jucat „O scrisoare peirdută” de Caragiale, „Ultima oră” de M.Sebastian și „Gaițele” de N.Kirițescu. Succesul a fost enorm, iar actrițele noastre frumoase și elegante erau la același nivel cu eleganța supremă a Parisului. Toate turneele teatrelor noastre peste hotare au cucerit inimile spectatorilor, indiferent în ce țară ar fi jucat. Și asta, doar după 150 de ani de existență.

Lucia Silveira Bulandra

Ce artiști m-au marcat? L-am văzut și ascultat pe George Enescu. L-am ascultat dirijând și improvizând la pian, pe Constantin Silvestri. Doamna Bulandra, în ultimele sale roluri: „Răzvan și Vidra” de B.P.Hasdeu, „Profesiunea Doamnei Warren” de G.B.Shaw, „Vasa Jelesnova” de M.Gorki, „Pădurea” de N.A.Ostrovski, „Marmouret” de Jean Sarment, „Citadela sfărâmată” de Horia Lovinescu și multe, multe altele. Directoare de teatru, profesoară, timp de treizeci de ani, avea o energie extraordinară și un stil propriu de a crea personaje, traversând perioade grele, de mare criză, război, foamete, inflație, având grijă ca salariații să primească salariile la timp – acest monument de energie, cinste, cultură, măiestrie, a fost doborât de...un vierme!

Tony Bulandra, soțul doamnei Bulandra, frumos, distins, impecabil pe scenă și în viață, s-a stins în anul 1943; nu l-am văzut jucând decât în „Soțul ideal”, de Oscar Wilde, deși în viața lui jucase Hamlet, Romeo, Othello, Don Carlos etc. Elev al lui C.I. Nottara, cu studii la Paris, director de teatru, a transformat sălile de pe Chei și din Pasajul Comedia în două minunate săli de teatru, îngrijindu-se și de acustica lor.

Mihai Popescu a fost o apariție unică în teatrul românesc. Cei care au avut norocul să-l vadă jucând, nu-l vor uita niciodată. „Romeo și Julieta”, „Dama cu camelii”, „Calul năzdrăvan”, „Frumoasa aventură”, Iago din Othello, „Bălcescu” de Camil Petrescu, apoi înregistrările de la radio, cu piesele „Intrigă și iubire”, „Egmont” – toate, mari creații. Personalitate artistică copleșitoare, dublată de o foarte frumoasă cultură și de o comportare ireproșabilă. Pierderea lui prea timpurie a îndurerat lumea artistică și publicul fidel. În teatru nu a mai apărut un alt Mihai Popescu.

Maria Filotti, directoare, profesoară, scoasă la pensie în plină forță creatoare, deschide teatrul care i-a purtat numele, pe str.Șarindar. Temperament viguros, exigentă până la suferință, a jucat 172 de roluri mari. Sfârșitul a surprins-o în timpul turnării filmului „Citadela sfărâmată” după piesa lui Horia Lovinescu.

În timpul cutremurului din 4 martie 1977, Eliza Petrăchescu este strivită în garsoniera sa din str.Brezoianu. A fost o mare actriță. În „Domnișoara Nastasia” a fost inegalabilă.

Ion Manolescu, reținut și profund, George Vraca, frumos, distins, cu o dicțiune perfectă, sobru și elegant în mișcări, profund în interpretare, a jucat nenumărate roluri din repertoriul național și universal.

Marioara Voiculescu a format Compania Voiculescu-Bulandra. Repertoriul său a fost foarte variat, cu o gamă largă de interpretare. Frumoasă, inteligentă, trecând ușor de la duioșie la patimă, interpretările sale erau zguduitoare.

Ion Iancovescu, societar al Teatrului Național, la vârsta de 27 de ani - cel mai tânăr societar pe care l-a avut acest teatru vreodată. Fermecător peregrin, nu putea să stea prea mult la același teatru; Șerban Cioculescu îl apreciază în amintirile sale ca pe cel mai spiritual „capșist”. Iar T.Arghezi: „Talent fără pereche, divers ca o vioară și ca timpul; și furtunos ca undele...” Scoaterea lui la pensie i-a grăbit sfârșitul.

La Operă, balerina Irinel Liciu, când dansa, trăia intens fiecare gest. Trixi Checaris era uluitor cu dansul său modern, sofisticat.

Acesta sunt doar câteva figuri de „Monștri sacri”, pentru că a existat o „armată” și mă consider fericită că am trăit acei ani și m-am putut bucura de uriașul lor talent.

În stagiunea 1940-41, m-a impresionat foarte mult piesa dramaturgului-poet american Thornton Wilder, „Orașul nostru”, pusă în scenă la Teatrul Național, de regizorul Ion Sava. Piesa cuprindea o notă de protest mut, de nemulțumire și amărăciune. Montarea piesei era cu totul nouă, la vremea aceea, fără decor, fără mobilă, aproape fără recuzită, actorii mimând. „Cu umor, autorul lasă morții să privească viața cu duioșie. Moartea este văzută aici nu ca o altă viață, ci ca uitare, desprindere, odihnă” (Petru Comarnescu). Spectacolul era urmărit cu o concentrare și tăcere meditativă, transmițând o căldură umană rar întâlnită. Puțin mai târziu a rulat la Teatrul Național Studio filmul american cu același subiect; montarea noastră a fost net superioară, dovadă a rezistenței valorice pe plan mondial.

Macbeth

Lady Macbeth

a doua naluca

Siward

În februarie 1946, Ion Sava montează la Teatrul Național, sala Sf.Sava, piesa „Macbeth” de W.Shakespeare, cu măști realizate de el. Spectacolul a fost un mare experiment. A fost una din cele mai îndrăznețele realizări regizorale și plastice, pe plan internațional. Regizorul Sava a cutezat să verifice experimental, o cale din visurile pe care regizorul Gordon Craig le agita mereu, dar pe care nu le realizase.Tudor Arghezi, printre altele, scria: „...prin suprapunerea a două arte, a modelajului cu teatrul, în personajele lui Shakespeare, a cărui lume se deosebește de lumea de toate zilele prin caracterul ei de supremație, împrumutat de la autor, Sava a putut să realizeze un pas în sus al ambelor

meșteșuguri, împletite să redea teatrului românesc, pe o cale nouă, onoarea pierdută în hoinăreala bulevardieră.” Director, pe atunci, la Teatrului Național, era Tudor Vianu.

Un alt experiment a fost piesa „Hamlet”, în trei interpretări: G.Vraca, G.Calboreanu, V.Valentineanu. Publicul a urmărit cu foarte mult interes cele trei interpretări.

Se desprindea din ceață și se impune piesa „Din jale se întrupează Electra”, de E.O’Neil, spectacol văzut de mine la Teatrul lui George Vraca, de la Teatrul Victoria (Cercul Militar), montare care avusese loc cu doi ani înainte, la Teatrul Național. În triplu rol – Ezra, Odin, Brand – George Vraca; în rolul Cristinei – Marioara Voiculescu și, în rolul Laviniei – Tanzi Cocea. În susținerea rolurilor atât de puternice ale dramei s-a produs o adevărată încercare. G.Vraca a creat trei personaje de neuitat.

După unii, teatrul e „praf, curent și băfă”, după Voltaire, este „...capodopera civilizației”...

Teatrul de comedie, de pe str.Sf.Dumitru, a montat piesa „Rinocerii” de Eugen Ionescu, în care actorul Ion Lucian a realizat o mare creație. Spectacolul (regia Lucian Giurchescu, scenografie, interpretare, sonorizare), dus în turneu în capitala Franței, i-a uimit pe parizieni. (Am văzut spectacolul lui J.L.Barrault, în turneu în București. Spectacol mai banal, mai vetust, mai anost nu mai văzusem demult).

Piesa „Citadela sfârșimată”, foarte bine scrisă de Horia Lovinescu, cu personaje bine conturate și final tragic s-a bucurat, la Teatrul Național în stagiunea 1954-1955, de o distribuție de zile mari: Lucia Sturza-Bulandra, Maria Filotti, actorul-poet Emil Botta, Finteșteanu și alții. Încă un spectacol pe care nu-l pot uita.

Dar „Romeo și Julieta”, cu Maria Botta, Mihai Popescu și Sonia Cluceru, dar „Mizantropul” de Molière, în traducerea lui T.Arghezi, la Teatrul Maria Filotti, prin anul 1948...dar mă opresc aici, pentru că lista ar fi prea lungă.

Teatrul românesc a avut regizori de mare valoare. Dintre cei care nu mai sunt, i-aș aminti pe Soare Z.Soare, Victor I.Popa, Ion Sava, Sică Alexandrescu, Șahighian, Moni Ghelerter, W.Siegfried și alții.

Scenografi ca Siegfried, Ion Sava, G.Löwendal, Brătășanu, Ștefan Norris, Lucu Andreescu, Al.Olian, Tofan M. și alții nu au fost simpli decoratori, ci au ajutat cu mijloace subtile, rafinate, prin simboluri, să conducă la descoperirea unor sensuri mai adânci ale textelor, mai greu de deslușit prin vorbe.

Muzicieni de mare valoare au compus muzică de scenă, balerini au contribuit cu arta lor la reușita spectacolelor, atunci când textul o cerea.

Artiști plastici de mare valoare, în semn de recunoștință, au creat opere de artă inspirate de maestrul artei scenice: Corneliu Baba, Ion Sava, G.D.Anghel, Theodor Pallady, Magdalena Rădulescu, Dimitrie Paciurea și mulți alții.

Sala Dalles, de pe bd.Bălcescu, acum o foarte cercetată librărie și anticariat și din când în când, sală de expoziții, a avut un trecut foarte bogat în evenimente artistice. Sala de concert simplă, modernă, cu o acustică perfectă, a găzduit multe formații de muzică de cameră și recitaluri. La expoziția din anul 1920 a societății „Arta română”, o sală întregă a fost consacrată picturii lui Ștefan Luchian, care s-a bucurat de un imens succes. După moartea lui Țuculescu, pereții sălilor au fost plini cu pânzele marelui pictor. De numele

Elenei I.Dalles se leagă nașterea Fundației Dalles¹. La 22 decembrie 1914, Elena Dalles pierde pe ultimul din cei trei copii ai săi Ioan I.Dalles (zis Jean), fost deputat în cameră, provocându-i o grea suferință.

Familia Dalles (probaibl de origine greacă), era foarte bogată, având în com.Bucșani, jud.Dâmbovița, un splendid conac înconjurat de un parc de 22 de hectare, distrus în al doilea război mondial. Mai avea 1400 de hectare de pădure, sute de pogoane de teren arabil, vii, pășuni și numeroase imobile în București. Familia era cea mai respectată din județul Dâmbovița. Dar aripa morții plutea asupra ei. Moare tatăl, mor cei trei copii, George, la 2 ani, Dora la 17 ani, Jean la 35 de ani. La cimitirul Belluse află monumentul funerar al familiei Dalles, realizat de Frederic Storck.

La 16 mai 1918, cu puțin timp înainte de moarte, Elena Dalles lasă prin testament o parte din marea ei avere Academiei Române, cu condiția înființării Fundației care să poarte numele fiului său Ioan I.Dalles. Dorința Elenei a fost ca „*Fundațiunea Ioan I.Dalles* să cuprindă săli frumoase pentru expoziții de pictură, sculptură, arhitectură, țesături și cusături naționale, precum și o sală pentru conferințe, audiții muzicale, declamații.” Lungi discuții, propuneri, procese au făcut ca inaugurarea Fundației să aibă loc abia în 1932. Deschiderea oficială a avut loc duminică, 29 mai 1932, orele 11. La acest memorabil act de cultură au luat parte IPSS Patriarhul României, Miron Cristea, Dem Dobrescu, primarul general al Capitalei, membrii Academiei Române reprezentanți ai guvernului etc. După 1945, activitatea Fundației începe să decadă.

Cel mai important templu de cultură al Capitalei nu poate fi trecut cu vederea. Construit pe fundația unui circ (proiect abandonat, din lipsă de fonduri) Atheneul Român a fost proiectat de arhitecții Albert Galleron și Constantin Băicoianu, fundația impunând forma circulară. Stilul este neoclasic, cu interioare baroce. Părțile laterale au fost adăugate mai târziu, după planurile arh.Leonida Negrescu. Tot mai târziu au fost amenajate la subsol săli de cinema și sală de expoziție. „Marea frescă”, semnată Coștin Petrescu, a fost inaugurată la 26 mai 1938 – frescă în care sunt înfățișate momente importante din istoria românilor. După instaurarea regimului comunist, fresca a fost acoperită cu pânză. După revoluție, uriașa bucată de pânză a fost înlăturată. De curând, clădirea a fost supusă unui amplu proces de restaurare.

Atheneul a adăpostit prelegeri științifice și culturale. Înainte de război, aici, duminica dimineată, ascultam conferințele muzicale ținute de muzicologul Emanoil Ciomac. Tot aici, Ion Marin Sadoveanu era ascultat de un numeros public, vorbind despre teatru, iar actorii interpretau scene din spectacole. Clădirea a suferit stricăciuni în timpul bombardamentelor.

La 6 mai 1912 se inaugurează aici Salonul oficial, când expun, printre alții Brâncuși și Fr.Storck. La Atheneu are loc prima audiție a Simfoniei a II-a de George Enescu, dirijată de compozitor, la 28 martie 1915.

Am rămas aceeași pasionată spectroare. Trebuie să mărturisesc că un spectacol slab îmi provoacă o mare tristețe. Acum, după șaisprezece ani de la revoluție, sălile cinematografice sunt goale, televiziunea este poluată, teatrul românesc trece printr-o

¹ Vezi: Nicolae Peneș, Brândușa Negulescu, *Fundația Dalles*, București, 1996.

mare criză. Este necesară revigorarea lui. Actori mari avem, dar sunt cazuri izolate. Marea speranță ne-o punem în tinerii care să formeze o nouă pleiadă de artiști, talente autentice, de mare forță, pentru a reda peisajului teatral, aceeași strălucire ca odinioară, într-o formă nouă.

Sentimental Journey Through the History of the Bucharestan Theatre

SUMMARY

The authoress, actress Duduța Olian, rememorates defining moments in the evolution of the theatrical life in Bucharest. Practically, the theatre was not born in Bucharest, before the eighteenth century, coming from the rich traditions of the West. To the Bucharestans of various epochs, this kind of art was extremely important, as it has become, throughout the years, a real spiritual and cultural support to the everyday life.